

Bonnet Maskinfabrik

- portræt af en vestjysk virksomhed

Af Mette Lund Andersen

Vestjyske virksomhedsportrætter

Hvad er en vestjysk virksomhed? Spørger man folk på Lemvigegnen, kunne svaret være et lille solidt firma startet op af en enkelt mand, der med opfinderevner og arbejdsomhed har udviklet et særpræget produkt, som sælges til kunder i hele landet. Opfindsomhed, flid, handelstalent, selvbevidsthed og ønsket om selvbestemmelse er nogle af nøglebegreberne i den vestjyske selvforståelse og disse værdier er ofte kendetegnende for egnens små virksomheder.¹ Flere virksomheder i Lemvig Kommune er netop opstået med en enkelt iværksætter, som er begyndt hjemme i garagen og så efterhånden har oparbejdet en levedygtig virksomhed ved hele tiden at følge op på enkeltkunders forslag og krav.

På Lemvig Museum har vi i foråret 2004 lavet en undersøgelse af fem mindre virksomheder, hvis historie og virksomhedsprofil svarer nogenlunde til den her skitserede. Formålet med under-

søgelsen har været at belyse arbejdsliv, produktion og virksomhedskultur på en række vestjyske virksomheder i nutiden samt at indsamle materiale om virksomhedernes opstart og historie på Lemvigegnen. Det indsamlede materiale bidrager til fortællingen om arbejdsliv på egnen anno 2004 og kan samtidig illustrere nogle af de særlige egenskaber, som ofte forbindes med en vestjysk virksomhed.

De medvirkende virksomheder i undersøgelsen er:

- Bonnet Maskinfabrik, som fremstiller forskellige maskin-komponenter, særligt tandhjul.
- Vandborg Karosserifabrik, som bygger speciallastbiler til blandt andet dyretransport.
- Egholm Maskiner, som producerer en særlig feje/suge-maskine til renholdelse af offentlige arealer, parker, kirkegårde og boligblokområder.
- Hornvarefabrikken Husflid, som i tråd med den lokale tra-

Søren Emtkjær's maskinværksted blev opført omkring 1915 på det sted, hvor den tidligere Bonnet Mølle lå. Stuehuset er en udbygning af det tidligere stuehus, og skønt nybyggeriet er foregået cirka 25 år efter, familien Emtkjær erhvervede møllen, har de alligevel fundet indflyttingsåret 1890 værd at markere. Foto: Mette Lund Andersen.

dition fremstiller brugskunstvarer af importeret oksehorn fra Afrika.

- Rednings-Ringen, som tager sig af rednings- og kranopgaver i lokalområdet og alarmopgaver i hele landet.

I denne artikel tegnes et portræt af Bonnet Maskinfabrik, som er den ældste af de undersøgte virksomheder.

Emtkjær i Bonnet

Bonnet Maskinfabrik er uløseligt forbundet med navnet Emtkjær. Når man omtaler fabrikken for folk i lokalområdet, ser de spørgende på én og siger så straks: "Nå ude hos Emtkjær?" Maskinfabrikken i Bonnet blev startet af en Emtkjær i 1890 og drives i dag af efterkommere i fjerde og femte generation. Så det er ikke så mærkeligt, at navnet og virksomheden passer sammen i lokalbefolkningens bevidsthed.

Tandhjul i mange forskellige udformninger har siden 1930'erne været Bonnet Maskinfabriks speciale. I dag fremstilles tandhjul i metal eller i plast afhængig af kravene til styrke og anvendelse. Foto: Erik Ring.

Familien Emtkjær stammer fra Trans Sogn, hvor grundlæggeren af Bonnet Maskinfabrik, Jens Jensen Emtkjær, var født i 1836 på gården Roldborg, hvorfor han også bar tilnavnet Jens Roldborg. Han bosatte sig i begyndelsen af 1870'erne på gården Nørre Højland i Hove Sogn og forsørgede sig der i en årrække som landmand og smed. I 1879 kom jernbanen fra Lemvig til Vemb, og på strækningen opstod der hurtigt en række stationsbymiljøer med butikker og håndværksforretninger af forskellig art, da jernbanen bragte nye muligheder for handel og kontakt med omverdenen ud til landdistrikterne. En af de nye stationsbyer var Bonnet, seks km sydvest for Lemvig. Måske var det på grund af jernbanen, at Jens Jensen Emtkjær i 1890 valgte at flytte fra Nørre Højland og i stedet slå sig ned i Bonnet Mølle sammen med sin familie. Jens Jensen Emtkjær havde på dette tidspunkt tre halvvoxsne sønner, hvoraf den ældste var uddannet murer og smed, den næstældste blev møllersvend i Bonnet, mens den yngste søn Søren Emtkjær lærte smedehåndværket af sin far og blev den, der senere kom til at føre smedeværkstedet videre som Bonnet Maskinfabrik. Da Jens Roldborg flyttede til Bonnet, opgav han tilværelsen som landmand og gik i stedet i gang med mølledrift. Møllen, som var en slags hollandsk mølle, stod

Til sin fars gravsten fremstillede Charles Emtkjær et bronzerelief, der forestiller det konisk spiralskârne hjul, Søren Emtkjær producerede på maskinfabrikken som en af de første i Danmark. Foto: Mette Lund Andersen.

indtil cirka 1915 på det sted på Hjulmagervej, hvor det senere maskinværksted kom til at ligge. Med sin baggrund som smed og med tre hjemmeboende sønner i den arbejdsdygtige alder har Jens Roldborg nok haft gang i både mølle og smedeforretning på stedet. Nogen større smedeproduktion har der dog næppe været, før Søren Emtkjær overtog forretningen ved faderens død i 1912, men herefter tog tingene fart. Møllen blev revet ned, smedeværkstedet bygget op og

stuehuset bygget ud, alt sammen noget den mureruddannede bror Jens Christian Emtkjær tog sig af. Både Søren og Jens Christian var optaget af at lave opfindelser, som kunne lette dagliglivet for folk. Jens Christian Emtkjær var således den første på Lemvigegnen, som fik elektrisk lys, da han allerede omkring 1900 på smedeværkstedet fremstillede en mølledrevet dynamo, som kunne lave elektricitet.² Søren Emtkjær gjorde andre opfindelser, som han satte i produktion i maskinværkstedet, blandt andet en rugbrødsæltmaskine til bagerforretninger og en sirupspumpe, som blev brugt i købmandsforretninger til at pumpe sirup fra tønder til detailsalg i mindre portioner. Sirupspumpen blev en sællert for maskinfabrikken, som fremstillede den helt frem til 1960'erne. Men ellers var det især tandhjulene, som blev Bonnet Maskinfabriks speciale, og som virksomheden stadig er kendt for i dag. Allerede i 1930'erne begyndte maskinfabrikken at producere reservedele til biler og var for eksempel blandt de første i landet, som fremstillede det koniske spiralskårne tandhjul, der sidder i biler, hvor det fordeler kraften fra motoren ud til hjulakslerne. Virksomheden fremstillede også kronhjul, spidshjul og tandhjul til gearkasser og var så dygtig til det, at folk fra hele Jylland sendte bud til Emtkjær i Bonnet, når der var

Luftfoto af det gamle maskinværksted på Hjulmagervej i Bonnet (cirka 1945). Bag værkstedet ses vindmøllen, som producerede strøm til dele af produktionen. Charles Emtkjær var meget interesseret i vindkraft og var en af de første på egnen, der lavede sin egen elektricitet ved hjælp af en mølle. Foto: Bonnet Maskinfabrik.

nogle reservedele, de skulle have fremstillet efter specialmål.

Også i andre henseender skilte Emtkjær'erne sig ud. Både Søren og Jens Christian Emtkjær havde meldt sig ud af folkekirken, hvilket var temmelig usædvanligt i begyndelsen af 1900-tallet. Jens Christian var ligefrem kendt for at indlade sig på diskussioner om religion. Han havde lært skriftsteder fra bibelen udenad og brugte dem som argument imod kristendommen. Emtkjær'erne var optaget af politik og sociale forhold, og de politiske diskussioner i hjemmet har sikkert smittet af på Søren Emtkjær's søn

Charles, som siden hen blev både kommunist og radikal.

Opfinderen Charles Emtkjær

”Hvis ikke Emtkjær i Bonnet kan lave det, så er der ingen der kan”. Sådan sagde man om Charles Emtkjær, der var ejer af Bonnet Maskinfabrik 1937-1973 og tredje generation i familievirksomheden. Og det var ikke uden grund: Maskinfabrikken var kendt for at kunne fremstille specielle maskindele og komponenter, som ingen andre ville binde an med. Der var derfor mange, der lagde vejen

forbi Bonnet, når de havde brug for særlige reservedele, som ikke kunne fås andre steder. Charles Emtkjær var en dygtig opfinder og så en udfordring i at løse de komplicerede opgaver på bedste vis, også selv om det ikke altid var nogen god forretning, hvis man regnede i arbejdstimer. Opfinderevnerne havde Charles Emtkjær fra sin far og farfar, lysten til at udtænke tekniske og mekaniske løsninger på dagligdags problemer lå så at sige i generne, og de mange opfindelser blev til virkelighed takket være Emtkjær'enes gode håndelag og evner indenfor smedefaget. Charles Emtkjær's opfindertrang strakte sig også over i hans sparsomme fritidsliv. Han ville ikke have ting mage til dem, alle andre havde, det skulle altid være lidt specielt, som for

Lærling Eigil Nielsen ved maskinen som Søren Emtkjær selv udviklede i 1920'erne til at fremstille tandhjul på. Maskinen kunne indstilles efter beregning til at lave et bestemt antal tænder i tandhjulene. Foto: Bonnet Maskinfabrik.

eksempel da han fremstillede en slæbeanordning til sin fiskerbåd, så han kunne få fisk med hjem fra fjorden med det samme i stedet for at skulle ud og røgte garnene dagen efter.

En karakteristisk historie, som stadig fortælles om Charles Emtkjær's maskinfabrik, stod at læse i Politiken den 25. september 1949: En østjysk turist var på køretur i Vestjylland i sin funklende flotte amerikanerbil, da bilen pludselig kørte i stykker i nærheden af Lemvig. En lokal beboer rådede den uheldige bilejer til at få bilen ud til Charles Emtkjær i Bonnet, så han kunne se på den, men ejeren ville ikke høre tale om at få en lokal smed til at reparere på hans kostbare vogn. I stedet betalte han dyrt for at få bilen transporteret til et specialværksted i Randers, hvor han fik den meddelelse, at de godt kunne reparere bilen, de skulle bare lige have fremstillet nogle reservedele hos Charles Emtkjær i Bonnet. Om fortællingen virkelig er sand, eller om det er en vandrehistorie, der er kommet på tryk, er svært at afgøre, og det er måske heller ikke så interessant. Historien om den opfindsomme vestjydes 'sejr' over den dumme østjyde bliver stadig fortalt også udenfor virksomheden, sikkert fordi fortællingen sætter ord på den vestjyske selvbevidsthed – visheden om at vestjyderne er de bedste i al deres larmende beskedenhed!

Lærlingeliv på maskinfabrikken

I Charles Emtkjær's tid bestod arbejdskraften af mester selv og fire lærlinge. Det tog fire år at uddanne sig til maskinarbejder, og da der kom en ny lærling til hvert år, var det de ældre lærlinges opgave at lære de yngre op. Mester deltog også i oplæringen i det omfang, det var nødvendigt, men Charles Emtkjær havde det princip, at lærlingene i høj grad skulle klare opgaverne selv. Var de i tvivl om noget, måtte de dog gerne spørge, for det kunne være en dyr affære at lave fejl. Det skete dog af og til, at en lærling lavede

Ved faldhammeren i det gamle maskinværksted ses Charles Emtkjær og lærlingen Christian Overgaard. Når lærlingen havde varmet jernet op i esssen, skulle han kalde på Charles Emtkjær, som så selv kom og drejede jernskiven, mens lærlingen betjente faldhammeren. På den måde kunne man hamre jernet ud til den ønskede diameter. Hammeren lavede et stort spektakel, så når den var i gang, kunne det høres over det meste af Bonnet By. Foto: Bonnet Maskinfabrik.

I den tidlige industrialismes fabriks-samfund blev fabriksklokken brugt til at markere arbejdsdagens begyndelse og ophør. På Bonnet Maskinfabrik hang klokken tidligere i det gamle værksted, hvor Ella Emtkjær brugte den til at meddele, når maden var klar. Fabriksklokken flyttede med over i den nye fabriks-hal efter ønske fra medarbejderne, som syntes, at klokken hører med til fabriken. Hver dag klokken 9.30 ringer Lene Emtkjær med klokken og kalder medarbejderne sammen til formiddagskaffe. Foto: Erik Ring.

'en brok', det vil sige ødelagde et næsten færdigt tandhjul eller en maskindel, hvilket der kunne ligge en hel uges arbejde i. Når det kom mester for øre, blev han ikke god at være i nærheden af!

Lærlingene boede på lære-pladsen og havde fri kost og logi

som en del af aflønningen. De havde deres værelser ovenover maskinværkstedet, hvor der som regel var lunt og godt på grund af varmen fra esen og hårdeovnen nede i værkstedet. Arbejdsugen på maskinfabrikken gik fra mandag til lørdag med arbejdsdage fra klokken 7 om morgenen til klokken 18 om aftenen, men det var ikke arbejde det hele. Formiddag og eftermiddag var der kaffepauser, og middagspausen tilbragte lærlingene ofte nede hos Bonnets købmand sammen med resten af byens ungdom. Der var seks daglige måltider på maskinfabrikken, som Charles Emtkjærs hustru Ella stod for. Lærlingene spiste måltiderne i familiens køkken, og når de var færdige, spiste familien selv bagefter. Om vinteren havde lærlingene ekstra travlt med at få aftensmaden ned, de skulle nemlig med toget til Lemvig, hvor de gik på Teknisk Skole. På sommeraftener var der mere tid til socialt samvær. De unge i Bonnet mødtes til sport, gik til film eller foredrag i forsamlingshuset eller tog til stranden. Blandt Emtkjærs lærlinge var der også ind i mellem nogle, som kunne spille et instrument, og der blev derfor spillet en del musik udenfor arbejdstiden. Lærlingene måtte også gerne bruge maskinværkstedet i deres fritid til private projekter, og der blev ofte lavet biler eller motorcykler på værkstedet til langt ud på aftenen.

Da lærlingene boede på maskinfabrikken og var en del af husholdet der, havde de også og til pligter, som rakte lidt ud over det rent smedefaglige. Den yngste lærling havde en daglig tjans med at hente mælk, og de øvrige lærlinge kunne blive sat til at hugge brænde og fodre høns. En anden opgave, som lærlingene jævnlige skulle klare, var at smøre vindmøllen, som stod bag maskinfabrikken og lavede strøm til elektrisk lys og til fabrikkens hårdeovn. Når møllen skulle smøres, måtte man kravle helt op i toppen af den med olie og en lang kost. Deroppe fra havde man en flot udsigt over egnen, og på en sommerdag var det et eftertragtet arbejde blandt lærlingene at komme til at smøre møllen. Det

Førhen boede lærlingene hos familien Emtkjær og spiste alle måltider i huset. Efter at denne ordning ophørte, fortsatte Ella Emtkjær med at servere formiddagskaffe med brød for de ansatte, og denne tradition har Lene Emtkjær videreført. Foto: Erik Ring.

var dog ikke altid, man blev populær hos nabokonen, hvis hun havde vasketøjet ude, og møllen dryppede olie ned på det!

En lærling, der begyndte på Emtkjær Maskinfabrik i 1950'erne, skulle have sin egen spand med sig, når han flyttede ind. Arbejdet på maskinværkstedet svinede temmelig meget, og når en arbejdsdag på fabrikken var til ende, skulle lærlingene derfor vaske sig rene for olie og snavs. Det foregik på den måde, at lærlingene i passende tid skulle lægge nogle jernstykker i esen og varme dem op. Efter fyraften dumpede hver lærling så et stykke varmt jern ned i sin spand med vand i og fik på den måde varmt vand til den personlige hygiejne.

På maskinfabrikken fik lærlingene en god uddannelse og lærte at lave mange specielle ting. En maskinarbejder, der var udlært på Bonnet Maskinfabrik, havde let ved senere at finde arbejde andre steder. Når de fortalte, at de havde været hos Emtkjær, var der mange døre, som åbnede sig for de udlærte svende. Flere af lærlingene har også bevaret en tilknytning til fabrikken og kommer stadigvæk af og til på besøg på det gamle lærested.

En pige i front

Charles Emtkjær drev Bonnet Maskinfabrik fra 1937 til 1973, hvor sønnen Ejvind Emtkjær

overtog firmaet. Ejvind Emtkjær blev imidlertid alvorligt syg og døde få år efter, og der var ingen brødre til at tage over på fabrikken. Hans søster Lene Emtkjær var uddannet teknisk assistent og i gang med sin egen karriere, da ulykken ramte, men hun besluttede sig alligevel for at springe til og føre familievirksomheden videre. Siden 1978 har Lene Emtkjær således stået i spidsen for maskinfabrikken. Lene Emtkjær kendte virksomheden og dens kunder, fordi hun var vokset op der og havde fulgt med i arbejdet fra barnsben, men det smedefaglige samt kunsten at lave tandhjul måtte hun lære sig selv i de første år. Det var ikke et helt almindeligt fag for en pige at begive sig ind i, men Lene Emtkjær har aldrig været i tvivl om, at det var den rigtige beslutning. Ved hårdt arbejde og med hjælp fra gode medarbejdere og sin mor, som passede børn og telefon, lykkedes det for hende at føre virksomheden videre og samtidig udvide maskinparken med nye moderne maskiner, til der til sidst ikke kunne klemmes mere ind i det gamle værksted.

Arven

I 1998 stod det klart, at Lene Emtkjær søn ville komme tilbage til Bonnet for at gå ind i virksomhedens ledelse. Lars Bo Emtkjær har stået i lære på fa-

Som leder af en mindre virksomhed kan man ikke nøjes med at sidde i chefstolen og udstikke instrukser om arbejdet. På billedet ses Lars Bo Emtkjær i maskinhallen i færd med at lave beregninger på et nyt produkt. Foto: Erik Ring.

brikken og siden læst til maskiningeniør og arbejdet forskellige steder, inden han bestemte sig for at vende hjem og løfte arven. At være femte generation i en familievirksomhed følte for ham lidt på samme måde som at være kronprins: Der er ingen, som har spurgt, om han vil, men det har altid ligget i luften, at han skal. Kunsten for ham har så været at finde ud af at ville, det han skulle, og for Lars Bo Emtkjær har det ikke været noget stort offer, da han befinder sig glimrende ved at have foden under eget bord og selv kunne bestemme og disponere sit arbejde. Lars Bo Emtkjær deler i dag ledelsen af virksomheden med sin mor på den måde, at han står for indkøb og produktion, mens hun står for regnskab, fakturering, løn med videre. Endvidere samarbejder de om mange

af de daglige opgaver på maskinfabrikken.

Da arvefølgen så at sige var sikret for virksomheden, gik de i gang med at bygge en ny fabriks-hal til erstatning for den gamle værkstedsbygning, som med tiden var blevet for trang. I forbindelse med nybyggeriet havde Lene Emtkjær overvejelser om at flytte fabrikken til Lemvig eller endnu længere østpå til Struer eller Holstebro, men valgte alligevel at blive i Bonnet dels på grund af fabrikkens historiske tilknytning til stedet, og dels fordi hun selv og flere medarbejdere bor i lokalområdet. Den ny fabrik kom derfor til at ligge i den sydlige del af Bonnet med udsigt over til det gamle værksted. Virksomhedens fysiske placering bidrager dermed til den decentrale struktur, som har været og stadig i vid udstrækning er karakteristisk for industri- og erhvervsudviklingen på Lemvigegnen og i resten af Vestjylland, hvor virksomhederne ligger spredt i kommunerne og kun i begrænset omfang er samlet i deciderede industrivarterer.

Den ny maskinfabrik – et stemningsbillede

Den ny Bonnet Maskinfabrik er en stor hal fyldt med forskellige store og små maskiner, nogle af dem blev flyttet med fra det gamle værksted, og andre er nyindkøbt, efter at hallen blev bygget.

I fabriks-hallen står maskinerne forholdsvis tæt. Hele vejen rundt langs væggene står der mindre maskiner, og der er skabe, borde og stativer med værktøj. På gulvet er der nogle få meter mellem hver maskine, og foran de fleste maskiner ligger et stykke gammel papkasse til at opsuge olie og snavs. I tilknytning til de arbejdende maskiner står små containere og opsamler metalaffald. De lange bugtede spiraler og metalspånere frembringer en svag ringlende lyd, når de falder ned i containeren. Støjniveauet i produktionshallen er højt. Maskinerne larmer med skiftende

Maskinen Mazak er den nyeste, største og dyreste maskine på Bonnet Maskinfabrik. Maskinen kan både dreje og fræse, og den kan være i gang med flere opgaver samtidig. Foto: Bonnet Maskinfabrik.

intensitet og hele tiden fra skiftende områder i hallen, når de går i gang, standser eller begynder på en ny del af forarbejdningen. Desuden er der baggrundsstøj fra to-tre forskellige radioer, som er sat op rundt om i hallen, og som spiller populærmusik på P3, Sky-radio og lignende programmer.

De store maskiner betjenes af medarbejdere klædt i blå overalls og grønne firma-sweatshirts. Hver mand har sin faste maskine(r) at passe på fabrikken, der er ikke meget rotation mellem maskinerne, og variationen i arbejdet ligger derfor mere i de forskellige produkter, maskinerne frembringer end i de forskellige arbejdsopgaver. De fleste maskiner i hallen er computerstyrede maskiner, som programmeres til at dreje eller fræse de enkelte produkter efter de ønskede mål. Bonnet Maskinfabrik fremstiller både tandhjul med indvendige, udvendige, skrå og lige tænder samt mindre maskindele i forskellige udformninger. Materialerne spænder fra messing, aluminium og en række forskellige slags stål til nylon og plast. Det er medarbejdernes opgave at programmere maskinerne, fodre dem med råemner og sørge for, at det er det rigtige produkt, der kommer ud. Herefter skal de aftørre og eventuelt finslibe produkterne og pakke dem på paller, så de kan køres ud til vognmanden, der transporterer varerne ud til kun-

Per Paakjær er specialist i at lave de små ordrer på et og to eksemplarer af en maskindele, som Bonnet Maskinfabrik blev kendt for at kunne fremstille, og som stadig udgør en del af fabrikkens produktion. Når Per går i gang ved de manuelt betjente maskiner, fornemmer man lidt af den opfinderiver, som var med til at gøre Charles Emtkjærs maskinfabrik kendt. Foto: Erik Ring.

derne. Et par af medarbejderne har særlige opgaver på fabrikken. En mand passer lageret og sørger for, at de materialer, som bestilles hjem, kommer på deres rette plads. Det er også ham, der saver metallet ud i råformater til den videre forarbejdning på fabrikken. En af de erfarne medarbejdere tager sig af fabrikkens mindre specialopgaver. Det kan være maskindele, der er gået i stykker og skal repareres, eller hvor der skal laves en tilsvarende del, og det kan være reparationer og forbedringer af fabrikkens egne maskiner og andre mere manuelt orienterede opgaver.

De ansatte er generelt godt tilfreds med arbejdet på maskinfabrikken. Nogle medarbejdere ser en udfordring i de meget forskelligartede opgaver, der kræver selvstændighed og initiativ, mens andre sætter pris på at få en god løn for at møde op og passe maskinerne uden at have et stort ansvar for produktionen. De ældste medarbejdere kan dog bevidne, at arbejdet på fabrikken er blevet lidt mere ensformigt i de seneste år, fordi produktionen er gået i retning af færre små specialordrer og flere store ordrer, hvilket kan få arbejdet til at føles lidt monotont.

Fabrikkens ledelse lægger vægt på, at de ansatte tænker selv og selvstændigt kan løse opgaverne. Når man selv skal udtænke løsninger, får man mere ansvar for tingene, lærer mere, og arbejdet bliver mere varieret. Der er således en parallel tilbage til Charles Emtkjærs måde at opdrage sine lærlinge på, hvor selvstændighed i arbejdet var en dyd. I dag forsøger ledelsen også at få medarbejderne til at føle mere ansvar for fabrikken ved for eksempel at registrere de fejl, der bliver lavet på 'månedens brokliste', hvor det fremgår hvor mange penge, der bliver spildt på fejlproduktion. Ved at give de ansatte indblik i virksomhedens drift har ledelsen et håb om at gøre virksomheden mere dynamisk og få alle til at arbejde mod samme mål.

Tidligere var det materialerne, som bar de store omkostninger i produktionen, mens arbejdskraften var billig. Det var derfor vigtigt, at lærlingene hos Charles Emtkjær gjorde sig umage med produktionen, så der ikke gik for meget metal til spilde. I dag er materialerne det billigste i produktionen, og det betyder derfor mindre, at der går noget metal til spilde, hvis der kan spares arbejdstid ved at bruge noget nyt. Foto: Bonnet Maskinfabrik.

Rationalitet og kvalitet

Bonnet Maskinfabrik har i dag ligesom tidligere en lang række kunder fra hele Jylland. De fleste kunder er større og mindre virksomheder, som får fremstillet nogle faste produkter i Bonnet. Derudover har fabrikken stadig kunder, der kommer til Bonnet med specialopgaver og

De fintfølede måleredskaber bruges flittigt af medarbejderne i produktionshallen på Bonnet Maskinfabrik. Fabrikkenes computerstyrede maskiner kan programmeres med nøjagtigheder helt ned til 1/1000 millimeter. Foto: Bonnet Maskinfabrik.

ordrer i små serier. Som mange andre danske virksomheder har Bonnet Maskinfabrik gennem de seneste år oplevet, at en del af den produktion, de tidligere havde kunder til, nu bliver lavet billigere i Østeuropa og Østen. Det har betydet, at konkurrencen er blevet hårdere, og at man som leder af en maskinfabrik skal være mere opfindsom for

at finde nye markeder og for at holde fast i de nicheproduktioner, ens fabrik kan matche. Det gælder om at gøre produktionen så rationel som muligt og samtidig gøre produktet så godt som muligt, og både rationalitet og kvalitet er nøgleord for virksomheden i Bonnet. Lene og Lars Bo Emtkjær har gjort meget ud af at købe nye maskiner, så de hele ti-

den kan følge med til at fremstille kvalitetsprodukter til den rigtige pris. Samtidig prøver ledelsen i samarbejde med medarbejderne at rationalisere arbejdsgangen ved at finde ud af, hvordan der kan spares arbejdstid ved den enkelte maskine, og hvordan denne tid kan bruges andre steder. De store poster i virksomhedens faste udgifter er arbejds løn og for-

rentning af maskinerne, så kan man udnytte maskinerne og den menneskelige arbejdskraft bedre, kan man lave produktet til en billigere pris og dermed være med i konkurrencen. På samme måde er kvalitet og præcision centrale værdier for Bonnet Maskinfabrik. Til hvert produkt, maskinfabrikken fremstiller, hører der en arbejdstegning med specifikke mål, og medarbejderne bruger en del tid på at måle efter, om det færdige produkt svarer til tegningen. Det kan være uhyre vigtigt, at målene er korrekte, hvis den færdige del skal passe sammen med andre dele i for eksempel en maskine. Svarer et produkt ikke til målene, kan det være nødvendigt at lave det hele om, og den slags spild af materialer og arbejdstid er kostbar for virksomheden. I fabriks-hallen ser man derfor hele tiden medarbejdere stå og tage mål af de tandhjul og dele, maskinerne spytter ud, og nøjagtigheden på nogle af produkterne går helt ned til 1/1000 millimeter. Det er ved de helt små marginalers nøjagtighed, at virksomheden henter sit overskud og således tjener millioner på my.³

En vestjysk virksomhed?

Bonnet Maskinfabrik må selvfølgelig på grund af sin beliggenhed i Vestjylland betegnes som en vestjysk virksomhed. Fabrikens placering i Bonnet gør den ligele-

des typisk i relation til den decentrale vestjyske erhvervsstruktur, og som maskinfabrik er virksomhedens produkter karakteristiske for den smedeindustri, der har været udbredt i Vestjylland i de sidste 150 år. Men også på det mere abstrakte plan er Bonnet Maskinfabrik en vestjysk virksomhed, idet den med sin historie og nutidige virkelighed passer ind i fortællingen om det særligt vestjyske. Bonnet Maskinfabrik blev startet i det små af en mand, som havde hænderne skruet ordentligt på, og som forstod at drive en virksomhed. Med flid, arbejdsomhed og en god portion opfinderiver har de skiftende fabriksejere i familien Emtkjær arbejdet for at få virksomheden til at køre, dels for at kunne forsørge familien, men i de senere år også fordi det er blevet et mål i sig selv at holde en gammel familievirksomhed i live. Når Lene og Lars Bo Emtkjær i dag lægger op mod 60 timers ugentligt arbejde i virksomheden, er det ikke den personlige fortjeneste, der er det primære formål med den store indsats. Selv om det selvfølgelig er en væsentlig del af sagen, er Lene og Lars Bos største mål at holde gang i virksomheden og få den til at overleve med succes – som den har gjort nu siden 1890.

Noter

- 1 Ellen Damgaard 2002.
- 2 Lemvig Folkeblad 13.04.43.
- 3 Udtrykket 'millioner og my' er hentet fra Eva Fägerborg 1996.

Litteratur

- Damgaard, Ellen 2002: I kuling fra Hals til Harboøre. Et studie af regional identitet i Vestjylland.
Fortid og Nutid. Tidsskrift for kulturhistorie og lokalhistorie. Nr. 4. december 2002.
- Fägerborg, Eva 1996: *Miljoner och my: kunskapssyn och tänkande på en verkstadsindustri.* Nordiska Museet, Stockholm.